

Rasim SÜLEYMANOV
Bakı Dövlət Universiteti
Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasının dosenti,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

QARABAĞIN ELM, TƏHSİL VƏ MƏDƏNİYYƏT
XADİMLƏRİ HAQQINDA NƏŞRLƏR

Xülasə

Məqalədə "Qarabağ həqiqətləri" silsiləsinə daxil olan nəşrlər təhlil edilmişdir. Burada Qarabağın elm, təhsil və mədəniyyət xadimləri haqqında Heydər Əliyev Fondunun həyata keçirdiyi nəşrlər və digər çap məhsulları təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: Heydər Əliyev Fondu, Qarabağ həqiqətləri, Qarabağın tarixi, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, Xocalı soyqırımı, Qarabağın elm, təhsil və mədəniyyət xadimləri haqqında nəşrlər.

Milli-mənəvi dəyərlərin qorunub-saxlanması, təbliği və nəşildən-nəşilə ötürülməsi sahəsində əvəzedilməz vasitə olan kitabların və digər informasiya daşıyıcılarının hazırlanması və nəşri Heydər Əliyev Fondunun əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biridir. Yarandığı günlərdən başlayaraq Heydər Əliyev Fondu istər mövzu, istərsə də forma baxımından müxtəlif nəşrlər hazırlamış, onların çap edilməsini təmin etmişdir.

Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, YUNESKO-nun və İSESKO-nun Xoşməramlı Səfiri, Millət vəkili, Azərbaycan Respublikasının birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə hazırlanan "Qarabağ həqiqətləri" silsiləsindən beş seriya nəşr edilmişdir:

- 1) "Qarabağın tarixi haqqında məlumat" verən nəşrlər;
- 2) "Qarabağ münaqişəsinin başlanması" haqqında nəşrlər;
- 3) "Xocalı soyqırımı" haqqında nəşrlər;
- 4) "Erməni terror təşkilatlarının Azərbaycana qarşı fəaliyyəti" haqqında nəşrlər;
- 5) "Azərbaycana qarşı erməni təcavüzünün nəticələri" haqqında nəşrlər.

Qarabağın elm, təhsil və mədəniyyət xadimləri haqqında nəşrlər mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Tarixi mənbələrin təsdiqlədiyinə görə, Azərbaycanın Qarabağ bölgəsi dünyanın ən qədim insan məskənlərindən biri 2 milyon il yaşı olan Azıq düşərgəsi insanların yaşadığı ərazidir. Qarabağ ərazisi paleolit dövrünün Quruçay mədəniyyəti yaradıcılarının Tunc və Dəmir dövründə mövcud olan və bir-birini əvəz edən Kür-Araz və Xocalı-Gədəbəy mədəniyyətlərinin davamçılarının yaşayış məskənidir. B.e.ə. VI-III əsrlərə aid Beyləqan, Ağcabədi, Bərdə, Yevlax, Tərtər və Qarabağın Dağlıq ərazisində türk xalqlarına məxsus olan çoxlu sayda skif kurqanları aşkar edilmişdir.

Yeri gəlmişkən, XIX əsrə qədər Dağlıq Qarabağda heç bir zaman erməni etnik kütləsi olmamışdır. Qarabağın avtohton albanlarının olmasından istifadə edərək, oraya XIX əsrdən etibarən çoxlu erməni ailəsi köçürülmüşdür.

Bunu Dağlıq Qarabağda Ağdərənin (Mardakert) Marağa kəndində İranın Marağa şəhərindən Qarabağa ilk 200 erməni ailəsinin köçürülməsi şərəfinə 1978-ci ildə ermənilərin özlərinin qoyduqları abidə əyani şəkildə sübut edir.

XVIII əsrin II yarısında Qarabağda Bayat, Şahbulaq (Tərnəküt), Pənahabad (Şuşa) qalaları salınmış və həmin qalalarda bazar, karvansaray, məscid, hamam, və s. inşa edilmişdir. Ağdamda imarətlər, Pənah xana və nəslinə aid kümbəzlər tikilmişdir.

Molla Pənah Vaqif 1717-ci ildə Qazaxın Salahlı kəndində anadan olmuşdur. Belə bir fikir var ki, onun əcdadları Məhəmməd Füzulinin də mənsub olduğu Bayat tayfasındandır. Sonralar Vaqif Qarabağa köçmüşdür. Burada məktəb açan şair tez bir zamanda şəhər sakinləri arasında həm gözəl müəllim, həm də istedadlı şair kimi tanınmağa başlayır. Şairin şöhrəti eşidən Qarabağ hakimi İbrahimxəlil xan onu saraya dəvət edir.

Vaqif ömrünün son günlərinə qədər sarayda yaşamış, əvvəlcə eşik ağası (yəni xarici işlər naziri), daha sonra isə baş vəzir kimi fəaliyyət göstərmişdir.

Prezident İlham Əliyev "Böyük Azərbaycan şairi Molla Pənah Vaqifin 300 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında" 12 yanvar 2017-ci il tarixli Sərəncam imzalamışdır. Sərəncamda göstərilir ki, "Vaqifin yaradıcılığı daim tədqiq obyektinə çevrilmiş, əsərləri kütləvi tirajla nəşr edilmiş və yubileyi keçirilmişdir. 1982-ci il yanvarın 14-də ulu öndər Heydər Əliyevin bilavasitə təşəbbüsü və iştirakı ilə Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzi Şuşa şəhərində şairin məzarı üzərində ucaldılmış əzəmətli məqbərənin açılışı olmuşdur. 1992-ci il mayın 8-də Ermənistanın silahlı quldur dəstələri işğala məruz qoyduqları Şuşada bütün beynəlxalq hüquq normalarını pozaraq mədəniyyət nümunələrinə qarşı vandalizm aktları törətmiş və 600-ə yaxın tarixi-memarlıq abidəsini tala-

yıb məhv etmiş, o cümlədən Xurşidbanu Natəvanın, Üzeyir Hacıbəylinin, Bülbülün ev-muzeylərini və Molla Pənah Vaqifin məqbərəsini dağıtmışlar".

Vaqif irsinin azərbaycançılıq məfkurəsi işığında daha dərindən araşdırılıb öyrənilməsi bu gün aktuallığını qoruyan və həllini gözləyən mühüm məsələlərdəndir.

Qasım bəy Zakir 1784-cü ildə Şuşa şəhərində doğulmuşdur. Onun əsli Qarabağda məşhur olan Cavanşirlər nəslindəndir. Ulu babası Kazım ağa Şuşa şəhərinin əsasını qoyan Pənah xanın doğma qardaşdır. Zakir ilk təhsilini Şuşada mollaxanada almış, ərəb, fars, dillərini öyrənmiş, Firdovsi, Nizami, Sədi, Hafiz kimi məşhur şairlərin əsərləri ilə tanış olmuşdur. Şairin yeniyetməliyi və gəncliyi Qarabağda baş vermiş siyasi-hərbi hadisələr dövrünə təsadüf edir.

Qarabağ xanlığı Rusiyanın idarəçiliyinə keçdikdən sonra Zakir çar ordusunun Qafqaz müsəlman könüllü atlı dəstəsinə qoşulmuş, Rusiya-İran müharibələrində iştirak etmişdir. O, Abbas Mirzənin başçılıq etdiyi İran qoşununa qarşı vuruşan dəstənin tərkibində olmuş, medalla təltif edilmişdir.

Xurşidbanu Natəvan. XIX əsrdə yaşayıb-yaratmış Xurşidbanu Natəvan Qarabağın sonuncu hakimi Mehdiqulu xan Cavanşirin qızı, İbrahimxəlil xanın nəvəsidir.

Qasım bəy Zakir, Mirzə Camal Cavanşir Qarabaği, Mirzə Adıgözəl bəy Qarabaği, Əhməd bəy Cavanşir kimi tanınmış şəxsiyyətlər öz yaradıcılıqları, ədəbi söhbət və mübahisələri, eləcə də ağıllı məsləhətləri ilə Natəvanın dünyagörüşünün, bədii zövqünün formalaşmasına mühüm təsir göstərmişlər.

Xurşidbanu bir müddət Tiflisdə yaşamaq istəmişdir. O, bu şəhərdə rus, gürcü mədəni cəmiyyətlərinə qoşulmuş, özü də milli ənənəsi, kübarlara məxsus davranışı və üç dildə sərbəst danışması ilə maraq oyatmışdır. Bir sıra vilayət və şəhərlərə səyahətə çıxması Xurşidbanunun təfəkkür dairəsinin genişlənməsinə təkan vermişdir.

Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə 18 fevral 2016-cı ildə Belçika Kralığının Vaterlo şəhərində Xurşidbanu Natəvanın abidəsinin açılış mərasimi keçirilmişdir. Abidənin müəllifi heykəltəraş İmran Mehdiyevdir.

"Qarabağ xanlığı". 2008-ci ildə "Mütərcim" nəşriyyatında çap olunmuş "Qarabağ xanlığı" kitabında yazılır: "1747-ci ildə Nadir şahın qətlindən sonra Azərbaycanda Gəncə, Şirvan, Şəki, Quba, Bakı və başqa xanlıqlar yaranır. Qarabağda Pənahxan hakimiyyətin mərkəzləşdirilməsi əleyhinə olan yerli əmirələr və mülkiylərlə gərgin mübarizədə Qarabağ xanlığını qurur. Pənahəli xanın hakimiyyəti Adil şah tərəfindən də tanınmışdı. Beləliklə də 1551-ci ildə əsas qoyulmuş Qarabağ bəylərbəyliyi iki yerə – Qarabağ və

Gəncə xanlıqlarına bölünür və Qarabağ xanlığında hakimiyyət Qacarlardan Cavanşirlərə keçir. (Gəncədə isə yenə də Ziyadoğlu Qacarlar hakim idilər.) Məsələ burasındadır ki, I Şah Abbasın və Nadir şahın vaxtlarında qızılbaş tayfalarının Qafqazdan kütləvi olaraq, köçürülməsinə qədər bu bəylərbəylik əsas etibarilə türkmənşəli Qacar tayfaları ilə məskunlaşmışdı. Və burada 1547-ci ildə Sultan titulu qazanmış Şahverdi Ziyadoğlu Qacardan başlayaraq, həmişə qacarlardan Ziyadoğlular boyundan olan nümayəndələr hakim olmuşdular. Təbii ki, belə bir vəziyyətdə qacarlardan Qarabağda aparıcı mövqeyin itirilməsi ilə barışa bilməzdilər və bundan sonra hələ uzun zaman öz doğma torpaqlarını geri qaytarmağa cəhdlər göstərmişdilər”.

Əhməd bəy Ağaoğlu. 2007-ci ildə “Şərq-Qərb” nəşriyyatı tərəfindən çap olunmuş “Seçilmiş əsərləri”nə annotasiyasında deyilir: “Əhməd bəy Ağaoğlu 1869-cu ildə Azərbaycanın Şuşa şəhərində dünyaya gəlir. Atası Mirzə Həsən varlı pambıqçı fermer, anası Tazə xanım Şuşanın Sarıcı Əli nəslindən Zeynalabdin bəy Rəfibəyovun bacısıdır.

1888-ci ildə Parisə gedən Əhməd bəy burada məşhur fransız şərqşünasları Ernest Renan və professor Ceyms Darmestete ilə tanış olur. Əhməd bəy bu illərdə Sankt-Peterburq və Parisin məşhur Sorbonna universitetlərində təhsil alır. Beş dilə mükəmməl şəkildə yiyələnən Əhməd bəy o zaman həm yerli, həm də əcnəbi mətbuatda maraqlı məqalələrlə çıxış etməyə başlayır.

1894-cü ildə Qafqaza, fransız dilini tədris etmək məqsədilə qayıdan ədib tezliklə Bakıya köçür. Fransada təhsil aldığı dövrdə Avropa demokratik ideyalarından və fransız şərqşünas alimlərinin əsərlərindən təsirlənən Əhməd bəy tezliklə Azərbaycan xalqının milli özünüdərk etmə və türkcülük ideyalarının yayılması işinə başlayır”.

Həmidə Xanım Cavanşir. Mehriban Vəzirin tərcümə etdiyi “Həmidə xanım Cavanşir – Xatirələrim” kitabından: “Dövrünün görkəmli ictimai xadimi, zadəgan-ziyalı zümrəsinin ən ünlü qadın təmsilçisi, xeyriyyəçi və maarifçi Həmidə xanım Cavanşirin “Xatirələrim” əsəri oxuculara ilk dəfə bütöv şəkildə təqdim edilir. Müəllif burada atası Əhməd bəy Cavanşir, həyat yoldaşı Cəlil Məmmədquluzadə, “Molla Nəsrəddin” dərgisi, Qafqaz-İslam Ordusunun Şuşaya gəlişi, Cümhuriyyət dönməsində Qarabağın vəziyyəti haqqında geniş bilgi verir, sovet hakimiyyəti gəlincə ailənin necə məşəqqətlə Təbrizə köç etməsini, “Molla Nəsrəddin”in Təbrizdə nəşrini, Bakıya döndükdən sonra ailənin ağır durumunu, “Molla Nəsrəddin”in sovet Bakısında nəşrini və b. hadisələri cəlbedici bir dillə təsvir edir”.

“Üzeyir dünyası”. Heydər Əliyev Fondu müasir Azərbaycan professional musiqi sənətinin və milli operanın banisi Üzeyir Hacıbəyliyə həsr olunmuş

“Üzeyir dünyası” layihəsini hazırlamışdır. 2008-ci il sentyabrın 17-də “Gülüstən” sarayında layihənin təqdimatı keçirilmişdir. Mərasimdə Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti Mehriban Əliyeva iştirak etmişdir.

“Üzeyir dünyası” layihəsinə “Ömür salnaməsi”, “Üzeyir Hacıbəyli ensiklopediyası”, “Bədii və publisistik əsərləri” kitabları, “Leyli və Məcnun”, “Koroğlu” operaları və “O olmasın, bu olsun”, “Arşın mal alan” musiqili komediyalarının klavir, libretto və CD-ləri daxildir.

“Ömür salnaməsi” kitabı Qulam Məmmədlinin Üzeyir Hacıbəylinin həyat və yaradıcılığında bəhs edən kitabı əsasında hazırlanıb. Kitabda Üzeyir bəyin maraqlı həyatı və çoxsahəli yaradıcılığı konkret faktlarla işıqlandırılır, 60 illik dövr ərzində müxtəlif qəzet və jurnallardan, kitablardan, arxiv materiallarından götürülmüş faktlar və sənədlərlə Üzeyir Hacıbəylinin əsərləri, bu əsərlər barədə fikir və rəylər təqdim edilir. Burada həmçinin dahi bəstəkarın əsərləri və onun haqqında yazılan müxtəlif materiallar toplanmış, indiyədək üzeyirşünaslığa dair nəşr olunmuş əsərlərin tam bibliografiyası verilmişdir.

Kitaba ön sözü Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti Mehriban Əliyeva yazmışdır.

“Bədii və publisistik əsərləri” kitabında Üzeyir Hacıbəylinin operaları, musiqili komediyaları, satirik hekayələri, səhnəcikləri, felyetonları və məqalələri toplanmışdır.

“Muğam Ensiklopediyası”. 2008-ci ildə Heydər Əliyev Fondu Azərbaycan muğamına həsr olunan “Muğam Ensiklopediyası” kitabını iki cilddən ibarət nəşr etdirmişdir.

“Muğam Ensiklopediyası” nəşrində 1300-ə yaxın məqalə, muğamla bağlı terminlərin şərhli, muğam ifaçılarının, bəstəkarların yaradıcılığı haqqında məlumatlar, antik dövrdən müasir dövrə kimi dünyanın böyük alimləri və onların musiqiyə, muğama həsr olunan elmi əsərlərinə dair bilgiler, Azərbaycanın və xarici ölkələrin mədəniyyət xadimlərinin muğam haqqında fikirləri, bir sıra təşkilatlar – musiqi təhsili ocaqları, arxivlər, muzeylər, fondlar, musiqi kollektivləri ilə bağlı məlumatlar toplanmışdır.

Ensiklopediyaya daxil olan “Qarabağ xanəndələri” albomu Qarabağ muğam ifaçılığı məktəbinə mənsub görkəmli Azərbaycan xanəndələrinin sənətlərini əhatə edir. Alboma XX əsrin əvvəllərində fəaliyyət göstərən xanəndələrin qrammofon vallarında qorunub saxlanılan ifaları ilə yanaşı, bu məktəbin ənənələrini davam etdirən orta və gənc nəsil xanəndələrinin ifasında muğamlar, təsnif və xalq mahnıları daxil edilib.

İki cilddən ibarət olan bu kitabın redaksiya heyətinin sədri və baş redaktoru Mehriban Əliyevadır. Redaksiya heyətinə xalq artisti, professor Arif Ba-

bayev və b. daxildir. Ensiklopediyamı nəşrə G.Abdullazadə və b. hazırlamışlar. Kitabın hər iki cildində rəngli şəkillər və illüstrasiyalar verilmişdir.

Bu ensiklopediya həm muğamla bağlı ətraflı məlumatları özündə cəmləşdirir, həm də Azərbaycan muğamlarını müxtəlif musiqiçilərin ifasında təqdim edir. Keçən əsrin əvvəllərində ilk dəfə lentə alınmış muğamlardan tutmuş 2007-ci il muğam müsabiqəsinin qaliblərinin çıxışlarına qədər olan yazılar MP3 formatında 20 diskdən ibarət bir külliyyat təşkil edərək həqiqətən də ensiklopedik xarakter daşıyır.

2014-cü ildə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən “Azərbaycan Muğam Ensiklopediyası”nın rus dilində nəşri həyata keçirilmişdir. 25 sentyabr 2014-cü ildə həmin nəşrin təqdimatı keçirilmişdir.

Heydər Əliyev Fondunun hazırladığı <http://www.virtualkarabakh.az> saytında “Qarabağın görkəmli şəxsiyyətləri” bölməsində Alban tarixçisi Moisey Kalankatlı (VII əsrin sonu – VIII əsrin əvvəli), Cəbrayıl ata (VIII əsr), Xaçınlı Vaxtanq (XII əsr), I Həsən, Həsən Cəlal (XIII əsr), Sarı Aşıq (XVII əsr), Pənahəli xan, Molla Pənah Vaqif, İbrahimxəlil xan Cavanşir (XVIII əsr), Qasım bəy Zakir, Xurşidbanu Natəvan (XIX əsr), Mir Möhsün Nəvvab, Nəcəf bəy Vəzirov, Səməd bəy Mehmandarov, Cabbar Qaryağdıoğlu, Əhməd bəy Ağaoğlu, Bəhlul Behcət, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Üzeyir Hacıbəyov, Bülbül və başqaları haqqında ətraflı məlumat verilmişdir.

Heydər Əliyev Fondunun “Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı nəşrlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması” layihəsi çərçivəsində nəşr olunmuş kitablar

1. Tamas De Vaal. Qarabağ. Ermənistan və Azərbaycan sülh və savaşı yollarında. - Bakı, “İlay” MMC mətbəəsi, 2008. - 342 s.

Kitabda Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin kökləri, son müharibə zamanı Qarabağda və ümumilikdə regionda baş verən olaylar, danışıqlar və vasitəçi prosesi bitərəf müşahidəçi prizmasından araşdırılır.

2. 1920-ci ildə Qarabağ döyüşləri. - Bakı-2009. - 480 s.

Yazıçı-publisist Şəmistan Nəzirinin yeni kitabında Azərbaycan sərkərdələrinin Port-Artur, Birinci Dünya müharibəsi və 1920-ci ilin mart ayında erməni daşnaklarına qarşı apardığı döyüşlər faktlar əsasında qələmə alınıb.

3. Razim Həsənov. Xocalı soyqırımı və Zori Balayanın etirafları. - Bakı: “Mütərcim” nəşriyyatı, 2007. - 40 s.

Kitabda bəşər tarixinin ən dəhşətli faciələrindən olan və əsrlər boyu Azərbaycan xalqının yaddaşından silinməyən Xocalı faciəsindən bəhs edilir.

Bu kitab.13 yaşlı bir türk uşağını pəncərəyə mismarlayan, türk uşağının fəryadını boğmaq üçün anasının kəsilmiş döşünü uşağın ağzına soxan, sonra ölmüş türk uşağının dərisini soyaraq, tikə-tikə doğrayıb itlərə atan Zori Balayanın bu acı, insana yad olan, vəhşi etiraflarından ibarətdir.

4. Fazil Qaraoğlu. Ermənilər və həqiqətlər. - Bakı, “Nurlar” nəşriyyatı, 2008. - 493 s.

İki cilddən ibarət olan bu kitabda zəngin arxiv sənədləri və ilkin mənbələr əsasında ermənilərin tarixindən, sosial-iqtisadi həyatından, mədəniyyətindən, dinindən tarix boyu türklərə qarşı törətdikləri vəhşiliklərdən bəhs edilir. Kitab ermənilərin fitnə-fəsadına uymuş dünya ictimaiyyətinin və xalqımızın bilməli olduğu faktlarla zəngindir.

5. Faiq İsmayılov. Tarixin faciəsi laçın. - Bakı “Nurlan” nəşriyyatı, 2003. - 48 s.

Ermənilər Azərbaycan torpaqlarına yiyələnmək istəyərkən onların əsas-sız iddialarını ifşa edən faktlardan biri də ərazimizdə olan tarixi abidələrdir. Bu faktların qarşısında aciz qalan ermənilər bu abidələrin maksimum ləğv olunmasına çalışırlar. Kitabda Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal edilmiş Laçın rayonu ərazisində qalan tarix və mədəniyyət abidələrinin bir qismi haqqında məlumat verilir.

6. Qarabağ: suallar və faktlar. - Bakı “Qismət” nəşriyyatı, 2005. -146 s.

Kitabda Qarabağ problemi bir neçə aspektdə təhlil edilir və oxucularda geniş təsəvvür yaratmağa cəhd edilir. Bu kitab hər şeydən öncə xarici vətəndaşlar üçün nəzərdə tutulmuşdur. Yazarlar da, ekspertlər də konkret faktlara əsaslanaraq problemi tarixi, mədəni, hüquqi və konfliktoloji aspektlərdən təhlil etməyə çalışmışlar.

7. Rəftar İmanov. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qəsd-qondarma Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti. - Bakı “Adiloğlu” nəşriyyatı, 2005. -260 s.

Kitabda ermənilərin Azərbaycana qarşı ərazi iddialarının bir daha yenidən dirçəlməsi, erməni daşnaqlarının Qarabağ siyasətinə separatizmin mərhələləri, yuxarı Qarabağa muxtariyyatın verilməsinin məqsədləri haqqında ətraflı məlumat verilir. Kitabda Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin faciəli nəticələri göstərilir.

8. İlham Əliyev: Heç bir təzyiq məni öz yolumdan çəkəndirə bilməz. - Bakı: “Oscar” nəşriyyatı, 2003. -236 s.

Kitabda ictimai-siyasi xadim, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Heydər oğlu Əliyevin və millət vəkiliyinin Avropa Şurası Parlament Assambleyasında Qarabağla bağlı fəaliyyəti haqda məlumat verilir.

9. Mərkəz Qacar. Açıqlıqdan bəla. - Bakı "Ulduz" nəşriyyatı, 2004. - 86 s.

Kitaba XIX əsrin 20-ci illərində Çar Rusiyasının Qacar dövlətində səfiri olmuş A.S.Qriboyedovun casusluq fəaliyyətindən bəhs edən "Açıqlıqdan bəla" tarixi dramı təqdim edilir. Müəllif bu dramı ilə A.S.Qriboyedovun Çar Rusiyasının işğalçılıq coğrafiyasının genişləndirilməsi, ermənilərin Qacar dövlətindən Qarabağa köçürülməsi, Şimali Azərbaycanın Çar Rusiyasına ilhaq olunması planının hazırlanması ilə bağlı fəaliyyətindən və onun yaramaz hərəkətlərindən hid-dətlənmiş Tehran camaatı tərəfindən 1829-cu ilin yanvarında haqlı olaraq qətlə yetirilməsini geniş oxucu kütləsinə çatdırır.

10. Ermənistan-Azərbaycan münəqişəsinin tarixi kökləri. - Bakı "İnformasiya texnologiyaları" nəşriyyatı, 2009. - 268 s.

Kitabda Ermənistanın təcavüzü nəticəsində yaranmış Dağlıq Qarabağ münəqişəsinin tarixi kökləri araşdırılmışdır. Hələ XVII əsrdən, başlayaraq Rusiya imperiyasına arxalanmaqla ermənilərin Azərbaycan torpaqları hesabına öz dövlətlərini yaratmaq sahəsindəki fəaliyyətləri, erməni ideoloqlarının çarizmin Azərbaycanda müstəmləkəçilik planları və geosiyasi maraqlarının həyata keçirilməsində iştirakı faktlar əsasında açıqlıq göstərilmişdir. Kitabda Azərbaycanı ikiyə bölən müqavilələrin mətnləri öz əksini tapmışdır.

11. Cafer Qiyasi, İbrahim Bozyel. Erməni mənəvi terroru (adlar dəyişsə də, tarix qalır). - Bakı: "Kitab Klubu", 2007. - 33 s.

Ermənilər işğal altında olan Qarabağda tarixi yerlərin adını dəyişir, saxta xəritələr düzəldərək xaricdə yayılmasına çalışırlar. Azərbaycan davası böyük və müqəddəs davadır. Tez və ya gec haqlı olduğumuzu, qürur və ləyaqətimizi bütün dünyaya sübut edəcəyik. Ancaq bu müqəddəs savaşı anlamaq, başqalarına anlatmaq və bu yolda usanmadan çalışmaq gərkdir. Təqdim olunan kitab oxuculara bu yöndə əvəzsiz xidmət edəcəkdir.

12. Anar Xəlilov. Qarabağ yaddaş. - Bakı: "MHS-poliqraf", 2010. - 192 s.

Kitabda işğal altında olan rayonlar haqqında geniş məlumat verilmişdir. Qarabağı görməyən, onun sehrinə düşməyən insanlar təqdim olunan bu kitabın köməkliyi ilə bu torpağın təbii sərvəti, coğrafi mövqeyi, başına gətirilən müsibətləri, tarixi və mədəniyyət abidələri haqqında yaşayan salnamələrimizlə tanış olmaq imkanı qazanacaqlar.

13. Camal Əhmədov. Fövqəladə komendant. - Bakı: "Adiloğlu" nəşriyyatı 2010. - 288 s.

Kitabda hamımızın indiyədək bilmədiyini faciəli günlərdən, Qarabağ müharibəsinin başlanmasının səbəblərindən tutmuş Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Qarabağın dağlıq hissəsinin tamamilə işğal olunmasınadək olmuş

faciələrdən bəhs edilir. Həmçinin müharibə qəhrəmanları və tarixin o acı günlərinin hadisələri təqdim olunur. Bütün təsvirlər real həyatdan və müharibə hadisələrindən qaynaqlanır.

14. Qarabağ. Bibliografiya. - Bakı: "Şuşa" nəş. 2004. - 400 s.

Bibliografiyada Azərbaycanın Qarabağ ərazisində 2001-ci ilə qədər yazılmış əsərlər haqqında informasiyanın böyük bir hissəsi daxil edilmişdir. Bibliografiya müxtəlif elm sahələri ilə məşğul olan mütəxəssislər və Qarabağ haqqında məlumat əldə etmək istəyən geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

15. Firudin Tərterəoğlu Borsunlu. Borsunlu ermənilərə göz dağı oldu. - Bakı: "Nərgiz" nəşriyyatı, 2008. - 136 s.

Kitab Qarabağ döyüşlərində xüsusi şücaət göstərmiş, öz dəstəsi ilə dəfələrlə erməniləri darmadağın etmiş Azərbaycanın qəhrəmanı oğlu Çopur Məhəmmədin davamçısı, el qəhrəmanı İlham Məmmədovun şərafinə həsr edilmişdir. Kitabda Borsunlu ziyalıları, qəhrəmanları və şəhidləri haqqında məlumat toplanmışdır.

16. Azərbaycan məscidlərinin ensiklopediyası. - Bakı: "Əlhudə" nəşriyyatı 2004. - 432 s.

Kitabda Azərbaycan Respublikasının ərazisində və əsasən də Qarabağda olan məscidlər və onların tarixi haqqında məlumat verilir. Qeyd edilir ki, Qarabağdakı bir sıra məscidlər və türbələrin ermənilər tərəfindən restavratsiya edilərək özünükülsədirilməsinə cəhd edilmişdir. Bəzən bu alınmadıqda saxtakar ermənilər həmin tarixi abidələri tamamilə məhv etmişlər.

17. Nəvvab M.M. Nəsihətnamə. - Bakı: "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2005. - 56 s.

18. Əmrahov M.İ., Çingizoğlu Ə., Həsənov H.İ. Qarabağ xanlığı, Bakı: "Mütərcim", 2008. - 220 s.

19. Süleyman Rəhimov. Seçilmiş əsərləri. İki cild. I cild. Bakı: "Şərq-Qərb", 2005. - 288 s.

20. Süleyman Rəhimov. Seçilmiş əsərləri. İki cild. II cild. Bakı, "Şərq-Qərb", 2005. - 312 s.